ՄԱՄԻԿՈՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՑԻԿԼԵՐԻ ՔԱՐՏԵԶԸ

Ռոբերտ Ներսեսի Սարինյան
ՀՀ ԳԱԱ Մ.Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի
գլխավոր գիտաշխատող, պրոֆեսոր, տնտեսագիտության դոկտոր

Մակրոտնտեսական գործընթացների վերլուծության ու կանխատեսման ժամանակակից մեթոդոլոգիաները, ինչպես նաև դրանց հիման վրա ձևավորվող և իրականացվող տնտեսական քաղաքականությունն ունեն գերազանցապես սուբյեկտիվ բնույթ։ Առաջադրվող մոդելներում ներառվում են աբստրակտ պայմանների, ինչպես նաև տնտեսական զարգացման ուղղությունների քառասային, պատահական և անորոշ երկրորդական սկզբունքների հավաքածու, որոնց կիրառության ուղղակի հետևանքն է՝ տնտեսական զարգացման բավական ճշգրիտ, համակարգված և փոխկապակցված կանխատեսումների բացակայությունը։ Դրանք հաճախ կրկնում են նախորդ տեսությունների այս կամ այն ձևափոխված տարբերակները։ Այս իմաստով, Մամիկոն Հայրապետյանը* գտնում է, որ Ռուսաստանում հակաճգնաժամային միջոցառումները բխում են համաշխարհային տնտեսության և կառավարման պրակտիկայում տեղ գտած հարկաբյուջետային և դրամավարկային մոտեցումներից։ Առաջին մոտեցումը ելակետ ունի նեոքեյնսյան կոնցեպցիան, որն առավել արդյունավետ է համարում հարկաբյուջետային միջոցառումները, այսինքն՝ «պետության միջամտությունը» տնտեսության կարգավորմանը, երկրորդ մոտեցումն իր հիմքում ունի նեոդասական տեսությունը, որը նախապատվություն է տալիս վարկադրամական տեսությանը՝ մոնետար կամ տնտեսությանը «պետության չմիջամտելու քաղաքականությանը»։ Մինչդեռ այդ հակադրությունը տնտեսական զարգացման ցիկլային բնույթի տեսանկյունից պայմանական է։ Դրանցից յուրաքանչյուրը՝ ժամանակակից գլոբալ տնտեսության պայմաններում ավելի բարդացված փողի քանակային տեսության տարբերակում է։ Այսինքն՝ գների մակարդակի և արտադրության ծավալների կախվածությունը դրամական զանգվածի քանակից և շրջանառության արագությունից։ Տարբերությունը կարգավորման տարբեր օբյեկտների մեջ է։ Նեոդասականների համար՝ կապված է միկրոտնտեսական, իսկ նեոքեյնսականների համար՝ մակրոտնտեսական պրոցեսների հետ։ Մ. Հայրապետյանի կարծիքով Ռուսաստանի ժամանակակից հարկաբյուջետային և դրամավարկային քաղաքականությունը անկարող է ապահովել աճ, և ոչ էլ դա ապահովող էֆեկտիվ պահանջարկ և էֆեկտիվ առաջարկ։ Ռուսաստանում

* Տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր, Ռուսաստանի Պետդումայի անալիտիկ կառավարման ապարատի գլխավոր խորհրդական։

առկա են ավելի հիմնավոր պատճառներ։ Դա առաջին հերթին կախված է տնտեսական քաղաքականության լիարժեք օբյեկտների բացակայության, պետական և մասնավոր ոլորտների ընդհանուր թուլության հետ։ Այդպիսի «թուլությունն» էլ իր մեջ թաքցնում է ինչպես անկայունության և ճգնաժամի, այնպես էլ կայունության և վերելքի աղբյուրները, ուստի և ծնում է պետական կարգավորման ուղղակի և անուղղակի ապահավասարակշռվածություն։ Վերջին հաշվով դա օբյեկտիվորեն (անկախ «քաղաքական կամքից») իջեցնում է հարկաբյուջետային և վարկադրամական քաղաքականության արդյունավետությունը։ Հետևապես անհրաժեշտ է ստեղծել ուղղակի և անուղղակի կարգավորման օբյեկտ կամ ուժեղ պետական ոլորտ, կամ ուժեղ մասնավոր ոլորտ, կամ դրանց սիմբիոզը (խառը տնտեսություն)։ Կարգավորման լիարժեք օբյեկտների և սուբյեկտների բացակայությունը, առավել ևս՝ դրանց միջև հակադարձ կապը, պրակտիկորեն Ռուսաստանի համար շանս չի թողնում ընթացիկ ճգնաժամից դուրս գալու և հետագա ճգնաժամերը մեղմելու համար, առանց տնտեսական աճի տեմպերի պլանավորման, ընդ որում, առանց ցիկլային տատանումների հաշվառման։ Ռուսաստանի համար նրա կանխատեսումները պեսիմիստական են։ Երկրում խթանող տնտեսական քաղաքականության միջոցառումների կիրառման, ինվեստիցիաների աճի, տոկոսների և հարկային դրույքաչափերի իջեցման ժամանակն արդեն անցել է։ Մ. Հայրապետյանը կազմել է «200-ամյա համաշխարհային ցիկլային ալիքի», համաշխարհային տնտեսական ու քաղաքական սինխրոն ցիկլերի քարտեզը, համաձայն որի 2003թ-ից սկիզբ առած վերելքի շրջանն ավարտվել է, համաշխարհային՝ այդ թվում Ռուսաստանի տնտեսությունը մտել է 2015թ-ից 2020թ. հավասարակշռված վիճակը՝ ընթացիկ տնտեսական ցիկլի բարձրագույն փուլը, որին կհաջորդի ցիկլային անկումը մինչև 2032թ-ը (նրա կարծիքով մեկուսի երկրի 34,5 տարվա տևողությամբ քաղաքական ցիկլերին համապատասխան տեղի է ունենում մեկուսի երկրի տնտեսական համակարգի և դրա տարրերի զարգացման դինամիկայի թաքնված հարմարվում) մոտակա 4-5 տարիներին իրավիճակը գործնականում չի փոխվի՝ տոկոսները և հարկային միջին դրույքաչափերը, շահույթի նորման կաճեն, դրամական զանգվածը և ինվեստիցիաների ծավալները կկրճատվեն։ Որքան էլ հակասական թվա, անհրաժեշտ է պաշտպանողական քաղաքականություն, մեկուսացման միտումը նկատելի է։ Տնտեսական ցիկլի հատվածների ճիշտ կանխատեսումը ստացել է հույժ կարևոր նշանակություն։ Ակներև է, որ ֆրիտերադերականության էրան մոտակա 15-17 տարիների համար ավարտվել է, 2020թ-ից սկսվելու է հովանավորչության շրջանը 10-12 տարիների համար։

Բացահայտելով «պատմության դասերը»՝ Մ.Հայրապետյանը «Глобальный мир. Между Сциллой и Харбидой экономических и политических циклов»

աշխատության մեջ քննության է ենթարկում քաղաքական և տնտեսական զարգացման ցիկլայնության վերաբերյալ հայացքների էվոլյուցիան[1]: Խնդիրը պարտադրված էր 2007-2008թթ. Համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամով, որը մերժում է այն գունազարդված և ուտոպիական կոնցեպցիան որպես թե՝ «Ժամանակակից գլոբալ աշխարհում հնարավոր է անճգնաժամ, գծային հավասարակշռված զարգացում»: Ճգնաժամը կարծես ուրվագծեց ընդհանուր ձգտումը կատարելագործելու «պետական և վերպետական հարաբերությունները», «տնտեսական և սոցիալական զարգացումը նկարագրող նոր մոդելների որոնումը», գերագույն սկզբունք ունենալով այնպիսի հակացիկլային քաղաքականության մշակումը, որը հնարավորություն կտա տնտեսական ցիկլի լրիվ կամ մասնակի վերացումը, ճգնաժամի անկման և վերելքի փուլերի միջև գծելով նոր սահմաններ՝ կրճատել կամ վերացնել առաջինը և երկարացնել երկրորդը, որին ադապտացվում է նաև քաղաքական զարգացումը: Իսկ այդպիսի մոտեցումը ըստ էության ժխտում է ցիկլային տատանումների իրական և էնդոգեն բնույթը՝ դրանք համարելով պատահական շեղումներ: Մի հայեցություն, որը հիմնավոր վերանայման կարիք ունի՝ հաշվի առնելով տնտեսական և քաղաքական գլոբալացման պատմական միտումները: Նա անդրադառնալով XIX-XX դարերի տնտեսական, քաղաքական, գիտության և տեխնիկայի գլոբալացման հիմքերին, պատմական իրադարձությունների ցիկլային կրկնությունների համատեքստում գլխավորը դիտում է «վերադարձը» պատմության փիլիսոփայությանը, միասնական համաշխարհային պատմության՝ առանձին երկրների (տեղային) պատմության փոխարեն և միասնական համաշխարհային քաղաքակրթություն՝ մեկուսի քաղաքակրթությունների փոխարեն: Սա է առաջադրվող դրույթի այն մեթոդաբանական ելակետը, գլոբալ պրոբլեմների համատեղ լուծման հայեցությունը, որը համաշխարհային համակարգում ծագել է XX դարի կեսերին:

Մ.Հայրապետյանը հետազոտության մեջ՝ գլոբալացումը և ցիկլային տատանումները տնտեսության և քաղաքականության մեջ, համաշխարհային համակարգը և ժամանակակից աշխարհի «հենակետերը», 1640թ. անգլիական հեղափոխությունը և անցումը կապիտալիզմի էպոխային, 1789թ. ֆրանսիական հեղափոխությունը և դինաստիական ցիկլերի բիֆուրկացիան, քաղաքական գաղափարախոսությունները և «կապիտալիզմի զարգացման պրոբլեմը», «սոցիալական պետությունը» և 1917թ. ռուսական հեղափոխությունը, դեպի «սոցիալական պետություն» համաշխարհային միտումները (որոնումները) և ճգնաժամերը վերլուծականներում հետամուտ է իր կողմից ստորև բերվող առաջադրույթների հաստատմանը.

- Համաշխարհային համակարգի կառուցվածքը մշտապես ենթարկվել է

[1] Տես՝ Проблемы теории и практики управления, М., 2014, № 1, 2.

տատանումների, գլխավորապես պայմանավորված համաշխարհային հարստության բաշխման և վերաբաշխման մրցակցությամբ, շնորհիվ այդպիսի տատանումների աշխարհում որոշվել է երկրների կարգավիճակը և ազդեցությունը:

- Համաշխարհային պատմության հիմնական էտապները բնութագրվում են ոչ թե բազմաբևեռ և նույնիսկ երկբևեռ, այլ ուղղակի միաբևեռ աշխարհով, որում համաշխարհային կարգը ձևավորվում է մեկ բևեռով՝ համաշխարհային կենտրոնով, այդ կենտրոնի առաջատար՝ համաշխարհային տերությամբ:
- Տնտեսական և քաղաքական զարգացման սինխրոնիզացիան Անգլիայի և ԱՄՆ-ի գենեզիսի, իսկ XVIII դարի վերջերից – XIX դարում համաշխարհային տնտեսական և ազգային քաղաքական ցիկլերի ընթացքում, թույլ է տվել այդ երկրներին ստեղծելու համաշխարհային և քաղաքական կենտրոններ՝ դառնալու նշված ցիկլերի ծնողը:
- XIX դարավերջի և XX դարասկզբի (1896-1930թթ. համաշխարհային տնտեսական ցիկլի ժամանակահատվածում) ստեղծվել են տնտեսական ցիկլերի հիմնական տեսությունները, որոնք սկսել են տիրապետել առաջավոր և հավասարակշիռ տեսությունների նկատմամբ:
- Ռուսաստանում կապիտալիզմի զարգացման պրոբլեմների լուծման պրակտիկ դժվարություններն ամրապնդել և պարբերաբար ուժեղացրել են նրա ետ մնալը արևմտյան երկրներից, նախանշելով նրա տրանսֆորմացիան՝ որպես այդ երկրների «հումքային կցորդ»:
- Համաշխարհային տնտեսության և քաղաքականության բարդացումներն անխուսափելիորեն տանում է պետական ծախսերի և սոցիալական պարտավորությունների աճին, որը կազմում է արդի դարաշրջանի, այդ թվում 1998-2032թթ. համաշխարհային տնտեսական և ազգային քաղաքական ընթացիկ ցիկլերի գլխավոր առանձնահատկությունը:

ՄԱՄԻԿՈՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՑԻԿԼԵՐԻ ՔԱՐՏԵԶԸ

Ռոբերտ Ներսեսի Սարինյան
ՀՀ ԳԱԱ Մ.Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի
գլխավոր գիտաշխատող, պրոֆեսոր, տնտեսագիտության դոկտոր

Համառոտագիր

Համաշխարհային համակարգում գլոբալ պրոբլեմների համատեղ լուծման հայեցությունը առաջադրվել է XX դարի կեսերին: Մ.Հայրապետյանն անդրադառնալով տնտեսական, քաղաքական, գիտության և տեխնիկայի

գլոբալացման հիմքերին, պատմական իրադարձությունների ցիկլային կրկնությունների համատեքստում գլխավորը դիտում է «վերադարձը» պատմության փիլիսոփայությանը՝ միասնական համաշխարհային պատմության՝ առանձին երկրների (տեղային) պատմության փոխարեն և միասնական համաշխարհային քաղաքակրթություն՝ մեկուսի քաղաքակրթությունների փոխարեն: Այսինքն՝ միասնական պատմությունը, որպես կարգավորիչ, տարածաժամանակային համակարգ, այլ ոչ թե զարգացման հատուկ ուղիների փնտրտուքի:

Հիմնաբառեր. տնտեսական ցիկլ, քաղաքական ցիկլ, միասնական պատմություն, գլոբալացում, տնտեսական աճ, ֆրիտրիդերականություն, ճգնաժամ:

КАРТА ЭКОНОМИЧЕСКИХ И ПОЛИТИЧЕСКИХ ЦИКЛОВ МАМИКОНА АЙРАПЕТЯНА

Роберт Нерсесович Саринян
Профессор института экономики им. М.Котаняна НАН РА,
доктор экономических наук

Аннотация

Доктрина совместного разрешения глобальных проблем была выдвинута в середине XX века. М.Айрапетян, рассматривая основы глобализации экономики, политики, и техники, главное видит «возвращение» к истории философии в контексте циклической повторяемости исторических событий и единой мировой истории, вместо частных историй стран и единой мировой цивилизации вместо локальных цивилизаций. Иначе говоря, единая история – как регулятивная пространственно-временная система, а не поиск особых путей развития.

Ключевые слова: экономический цикл, политический цикл, единая история, глобализация, экономический рост, фритридерианство, кризис.

THE CARD OF BUSINESS AND POLITICAL CYCLES BY MAMIKON HAYRAPETYAN

Robert Nerses Sarinyan
Professor of the Institute of Economy of M. Kotanyan NAN RA,
Doctor of Economics

Abstract

The doctrine of joint permission of global problems was put forward in the middle of the 20th century, M. Hayrapetyan, covering basics of globalization of economy, policy, and technicians, the main thing sees "return" to philosophy history in the context of cyclic repeatability of historical events and uniform world history, instead of private stories of the countries and a uniform world civilization instead of local civilizations. In other words, uniform history – as the regulatory space-time system, but not search of special ways of development.

Keywords: business cycle, political cycle, uniform history, globalization, economic growth, fritriderianstvo, crisis.